

О.І. Падалка

ORCID id 0000-0001-6120-7759

СПЕЦКУРС «ПЕДАГОГІЧНА АКСІОЛОГІЯ» ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРІОРИТЕТНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

Стаття присвячена актуальній проблемі дошкільної освіти. У ній розглянуто проблему професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти, висвітлено необхідність формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільного навчального закладу, обґрунтовано поняття «педагогічні цінності», а також виокремлено пріоритетні педагогічні цінності вихователів дошкільних навчальних закладів. У статті висвітлено особливості використання спецкурсу як засобу формування пріоритетних педагогічних цінностей майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Ключові слова: аксіологія, майбутній вихователь, пріоритетні педагогічні цінності, професійно-педагогічна підготовка, спецкурс, цінності.

© Падалка О.І., 2016

Вступ. На сучасному етапі розбудови української держави педагогічна діяльність належить до найбільш значущих професій за складністю та відповідальністю в ієрархії професій. Людство високо оцінює виховну місію педагога, який має сформувати у наймолодших поколінь ціннісні координати життєдіяльності, а у часи кардинальних економічних, політичних та соціальних змін, для яких поряд з позитивними тенденціями характерні й такі негативні явища, як ціннісний шок, втрата ціннісних орієнтирів, проблема набуває особливої ваги. Найбільша відповідальність покладається на вихователя дошкільного навчального закладу, адже саме він закладає основи ціннісної картини світу у дітей. І саме з цим пов'язана потреба організації підготовки педагога, котра забезпечувала б сформованість, усвідомлення та розвиток пріоритетних педагогічних цінностей у майбутнього вихователя.

Процес професійної підготовки в педагогічному виші є логічно завершеним ланцюжком взаємопов'язаних і повторюваних видів діяльності, що здійснюються з використанням ресурсів ВНЗ, результатом чого є дидактично перероблений соціокультурний досвід, особистісний досвід, набутий студентами на основі суб'єкт-суб'єктного спілкування, який проявляється у формі переживання, творчості, саморозвитку (Дроботенко Ю.Р., 2015, с. 62).

Для вищої школи залишається актуальною проблема професійного та особистісного розвитку студентів. Значущість цілісного вивчення професійно-особистісного розвитку очевидна: без особистості не може бути професіонала, а без професійного самоствердження — самовдоско-

наленої особистості. Аспект особистісного розвитку, його змістовий компонент за останні роки неодноразово набував дискусійного характеру. Проте зрозуміло, що без ціннісного підходу не обійтися у вирішенні проблеми ефективного професійно-особистісного розвитку студентів.

Змістовне наповнення сучасного розуміння професійної підготовки в педагогічному виші зумовлене процесами змін, що відбуваються в системі педагогічної освіти, які, в свою чергу, є відповідями на виклики сучасного швидкоплинного суспільства (Дроботенко Ю.Р., 2015, с. 67).

Як зазначає С. Єрмакова, педагогічні цінності — це комплекс інтегративних утворень особистості, що виявляються у вибіркового ставленні до різних видів педагогічної діяльності залежно від рівня засвоєння нею досвіду, загальноприйнятих цінностей, професійних знань, умінь та навичок, що фіксуються в потребах, мотивах, установках, оцінках, ідеалах й інтересах людини (Єрмакова С.С., 2002, с. 60).

Мета статті — виокремити пріоритетні педагогічні цінності майбутніх вихователів та здійснити аналіз особливостей використання спецкурсу «Педагогічна аксіологія» як засобу формування пріоритетних педагогічних цінностей майбутніх вихователів.

Аналіз сучасних досліджень. У сучасній науці проблема цінностей є предметом міждисциплінарного дослідження. Загальнофілософське трактування поняття «цінності» висвітлено О. Дробницьким, І. Зязюном, М. Каганом, О. Сухомлинською. Наукову базу психологічного аспекту теорії цінностей створено Б. Ананьевим, О. Леонтьєвим, В. М'ясищевим, Д. Узнадзе

та ін. Педагогічний підхід до цінностей представлений працями О. Бондаревської, Г. Ващенко, О. Вишневського, П. Ігнатенка, Б. Ліхачова, З. Равкіна, М. Нікандрова. Фундаментальні проблеми теорії професійної освіти висвітлено в працях С. Архангельського, А. Алексюка, М. Гриценка, С. Гончаренка, І. Зязюна, О. Киричука, Н. Кічук, В. Ликової, О. Пехоти, Н. Ничкало, О. Савченко, М. Ярмаченка. Питанням аксіологічної проблематики присвячено праці І. Беха, В. Василенка, О. Дробницького, А. Здравомислова, В. Тугарінова, В. Ядова.

Окремим питанням формування системи цінностей майбутнього педагога присвячено праці В. Кузнецової, Л. Настенко, І. Слоневської, В. Сластьонін, Г. Чижакова досліджують проблему цінностей педагога в контексті педагогічної аксіології як міждисциплінарної галузі педагогічних знань.

Формування пріоритетних педагогічних цінностей майбутніх вихователів дошкільного навчального закладу. Необхідність формування пріоритетних цінностей студентів педагогічних вищих навчальних закладів зумовлена зростаючими вимогами до рівня загальнокультурної, спеціальної та педагогічної підготовки випускників, потребами в постійній професійній самоосвіті й самовихованні, підготовкою майбутніх фахівців до професійного компетентного входження до ринку праці, що потребує готовності й уміння утілювати в життя гуманістичні ідеї, становлення системи сучасних і соціально значущих цінностей у структурі особистості, здатності створювати й передавати цінності. Виявлення й оцінка ціннісних пріоритетів сучасного педагога, розвиток його аксіосфери, аксіологізація професійно-педагогічної діяльності, розробка інваріантного ядра ціннісноорієнтаційних якостей особистості майбутнього вихователя, дослідження специфіки формування педагогічних цінностей — питання, які набувають нині стратегічного характеру і є одними з найбільш важливих і актуальних завдань вищої педагогічної школи.

У контексті нашого дослідження особливий інтерес становить педагогічна аксіологія, до провідних понять якої належать освітні, педагогічні та виховні цінності. У самому слові «цінність» закладено ідею корисності для людини. Цінним для майбутнього педагога може стати все те, що буде життєво важливим капіталом у його особистісному та професійному становленні. Відтак питання визначення змісту педагогічних цінностей загалом і цінностей педагогічної діяльності зокрема є нині особливо важливим. На нашу думку, необхідно переглянути накопичений досвід підготовки педагога, розробити нові підходи до формування готовності студента до май-

бутньої професійної діяльності, урахувавши те, що він повинен бути носієм цінностей.

Сучасний етап розвитку освіти характеризується зростанням пріоритету людського фактору, посиленою увагою до особистості. Тому робота вищого навчального закладу повинна бути спрямована на створення педагогічних умов, які допоможуть сформувати професійну позицію та розвивати ціннісний світ студентів (Ахияров К.Ш., 2002, с. 50).

Формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів є одним з найважливіших способів вирішення цього завдання. У цьому контексті ми поділяємо думку Г. Шмелькової стосовно того, що, незважаючи на природні досягнення освіти, які забезпечує нова соціополітична система, у масовому вимірі освіта стала менш якісною, а переважна більшість випускників вищих навчальних закладів не є конкурентоспроможними на європейському ринку праці (Шиянов Е.Н., 1995, с. 36).

Перехід професійних цінностей у ціннісні орієнтації особистості здійснюється через «привласнення» нею тих чи інших цінностей. Психологічною підставою для такого твердження прийнято вважати теорію Л.С. Виготського про розвиток вищих психічних функцій (Барбашова Л.І., 2014, с. 177).

Пріоритетні педагогічні цінності вихователя дошкільного навчального закладу. У контексті нашого дослідження доцільно визначити сутність процесу формування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Означений процес соціальний за своєю природою та тісно пов'язаний із характером діяльності, опосередкований спілкуванням індивіда з індивідом (у різних сферах, з реалізацією різних ролей, статусних взаємин, функцій тощо), відображає смисложиттєву активність особистості. Окремі цінності людина усвідомлює і сприймає об'єктивно, але надає їх змісту різного значення відповідно до певного контексту. Зміст і цілі підготовки молодого фахівця залежать від того, які саме педагогічні цінності увійдуть до його свідомості.

Ми вважаємо, що у професії вихователя цінності конкретизуються. Кожен майбутній вихователь визначає, які характеристики педагогічної діяльності він вважає найбільш важливими і які можливості для самореалізації вбачає в майбутній професії. Цінності педагогічної діяльності учені пов'язують із можливістю задоволення матеріальних, духовних потреб педагога і на основі цієї єдності класифікують їх у такий спосіб: цінності, що сприяють утвердженню вихователя в суспільстві; цінності, що впливають на розвиток комунікативної культури; цінності, що ведуть до самовдосконалення; цінності самовираження;

цінності, пов'язані з утилітарно-прагматичними запитам.

Отже, на нашу думку, пріоритетні педагогічні цінності майбутнього вихователя — це сформовані найважливіші норми, що регламентують його педагогічну діяльність і виступають як пізнавально-діюча система.

Пріоритетними педагогічними цінностями є ті, що пов'язані з усвідомленням об'єктивної потреби та значущості для суспільства професії вихователя. Виокремлюючи пріоритетні педагогічні цінності майбутніх вихователів, ми спиралися на основні пріоритетні напрямки роботи дошкільних навчальних закладів та анкетування вже працюючих вихователів. Аналіз цих даних дав нам можливість виокремити ті педагогічні цінності, які мають переважне право у спрямуванні педагогічної діяльності вихователя, а саме: дитина, знання, гуманність, саморозвиток, творчість, комунікативність.

Спецкурс як засіб формування пріоритетних педагогічних цінностей майбутніх вихователів. З урахуванням необхідності інтегрування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів ми розробили програму спецкурсу «Педагогічна аксіологія» для студентів IV курсу освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта». Програма спецкурсу укладена в такий спосіб, щоб студенти змогли усвідомити сутність основних понять, а саме: «педагогічна аксіологія», «цінності», «система цінностей», «педагогічні цінності». Вона передбачає вивчення й закріплення навчального матеріалу на лекціях, під час практичних занять, а також у процесі виконання самостійних та індивідуальних завдань.

Опановуючи зміст спецкурсу, студенти мають активізувати знання із «Загальної педагогіки», «Дошкільної педагогіки», «Історії педагогіки», «Педагогічної майстерності», фахових методик дошкільної освіти тощо. Це сприятиме в майбутньому формуванню професійної компетентності вихователя дошкільного навчального закладу в зазначеному аспекті.

В основу спецкурсу покладені концептуальні ідеї, а саме: система цінностей історична, у кожному конкретну епоху вона збагачується аксіологічними орієнтирами, відповідними духу часу; загальнолюдські й національні цінності перебувають у нерозривній єдності, взаємодоповнюють і збагачують одна одну; у системі загальнолюдських аксіологічних пріоритетів виокремлюється особлива група цінностей — освітніх або педагогічних.

Розробка та впровадження спеціального курсу знань «Педагогічна аксіологія» у процесі викладання суспільно-гуманітарних дисциплін,

що інформує про педагогічні цінності й водночас базується на основних поняттях педагогічної науки, дає змогу: 1) надавати студентам інформацію про педагогічні цінності, щоб вони мали можливість побудувати власне «Я — вихователь» (розвиває здатність до засвоєння цінностей на особистісному рівні); 2) усвідомити суть та зміст поняття «педагогічні цінності».

Необхідність введення спецкурсу «Педагогічна аксіологія» зумовлена тим, що в період переоцінки цінностей у суспільстві, змін їх ієрархічної системи актуалізується проблема нового педагогічного мислення й такого конструювання навчально-виховного процесу в дошкільному навчальному закладі, яке відповідало б запитам суспільства й самореалізації особистості. Центральною фігурою оновлення дошкільного навчального закладу виступає вихователь, його професіоналізм і ціннісні орієнтири. Через це з'являється потреба в поглибленні знань майбутніх вихователів не тільки щодо актуальних проблем дошкільної освіти, але й щодо аксіології як науки про цінності.

Навчально-методичне забезпечення спецкурсу включає в себе плани практичних занять, у яких вказано тему, план, завдання для самостійної роботи та загальні вказівки до їх виконання, індивідуально-дослідне завдання та список рекомендованої літератури до теми, що вивчається.

Спецкурс поділяється на два змістові модулі. Перший модуль «Становлення вітчизняної аксіології як науки» передбачає розгляд таких тем: «Аксіологія — наука про цінності», «Цінності у структурі педагогічної аксіології». Другий модуль «Педагогічні цінності як змістовий аспект цілісного педагогічного процесу у вищому навчальному закладі» охоплює такі теми: «Поняття про педагогічні цінності», «Гуманістичні системи виховання в досвіді сучасного дошкільного навчального закладу як найважливіший його ціннісний компонент», «Психолого-педагогічні особливості формування пріоритетних педагогічних цінностей».

Вивчення теоретико-методологічних основ понятійно-категоріального апарату аксіології як науки проводиться у формі лекційного заняття, на якому увага студентів акцентується на порівнянні різних аксіологічних течій і напрямів, що склалися в зарубіжній і вітчизняній аксіології.

На практичних заняттях аналізуються ситуації морального вибору, проводяться диспути («Чи потрібне талановитому педагогу знання педагогічної теорії?»), тематичні конференції («Любов до дитини — обов'язок вихователя») та ін. Кожне практичне заняття закінчується вправою, спрямованою на саморефлексію. Окрім того, до кожного практичного заняття студентам запропо-

новано низку завдань для самостійної роботи, наприклад:

1) одним реченням дайте відповідь на запитання «Чим ви керувалися при виборі професії педагога?»;

2) складіть власну професіограму вихователя;

3) опишіть дитину трьома словосполученнями, використовуючи при цьому іменник та прикметник;

4) складіть ієрархію цінностей, важливих для професії вихователя;

5) розробіть модель «Місце педагогічних цінностей у системі цінностей»;

6) напишіть педагогічний міні-твір на тему «Мої педагогічні заповіді»;

7) підготуйте нарис про образ педагога;

8) випишіть вірші, оповідання, казки, які розкривають уявлення про моральні, національні та інші цінності;

9) складіть самохарактеристику за планом:

— мета життя;

— мета професійної діяльності;

— характеристика інтелекту;

— ціннісні пріоритети життєдіяльності;

— наявність педагогічних цінностей;

— наявність саморефлексії;

— готовність до педагогічної діяльності.

До заліку студентам пропонується виконати індивідуальне науково-дослідне завдання, яке полягає у підготовці проекту за однією з тем: «Мої пріоритетні педагогічні цінності», «Педагогічні цінності, необхідні для професії вихователя», «Педагогічні цінності у моїй майбутній професійній діяльності». Структура і подача проекту — довільні, тобто усі проекти мають бути

різними. Це має на меті надання студентам можливості проявити свою творчість, креативність.

На завершення курсу «Педагогічна аксіологія» зі студентами проводиться підсумкова співбесіда, під час якої їм пропонується відповісти на запитання «Що дало вам вивчення спецкурсу “Педагогічна аксіологія”?».

Слід зауважити, що процес формування пріоритетних педагогічних цінностей майбутнього вихователя є складним, динамічним і багатограним, а його кінцевим результатом — досконалий рівень сформованості пріоритетних педагогічних цінностей. Проміжні результати полягають у сформованості професійної позиції, професійної компетентності, педагогічної етики, педагогічної майстерності.

Висновки. Зважаючи на зазначене вище, ми дійшли висновку, що місце педагогічних цінностей у структурі особистості вихователя визначається значущістю професійної діяльності для майбутнього фахівця, а найважливішими педагогічними цінностями є ті, що пов'язані з усвідомленням об'єктивної потреби та значущості для суспільства професії вихователя. Саме для цього у підготовку спеціалістів дошкільної освіти слід включити спецкурс «Педагогічна аксіологія», під час вивчення якого будуть реалізовуватись завдання аксіологічного виховання.

Подальше дослідження планується проводити у напрямку вивчення питання форм і методів формування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів у системі ступеневої педагогічної освіти, а також індивідуального підходу до студентів у процесі формування пріоритетних педагогічних цінностей.

ДЖЕРЕЛА

1. Ахияров К.Ш. Формирование ценностных ориентаций будущих учителей / К.Ш. Ахияров, А.Ф. Амиров // Педагогіка. — 2002. — № 3. — С. 50–54.
2. Барбашова Л.И. Развитие профессионально-ценностных ориентаций в педагогической деятельности учителя [Электронный ресурс] / Л.И. Барбашова // Ученые записки университета им. П.Ф. Лесгафта. — 2014. — Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-professionalnotsennostnyh-orientatsiy-v-pedagogicheskoy-deyatelnosti-uchitelya>. — DOI: 10.5930/issn.1994-4683.2014.10.116.p176-181
3. Дроботенко Ю.Б. Аспектный анализ понятия профессиональной подготовки в педагогическом вузе [Электронный ресурс] / Ю.Б. Дроботенко // Современные исследования социальных проблем. — 2015. — Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/aspektnyy-analiz-ponyatiya-professionalnoy-podgotovki-v-pedagogicheskom-vuze>. — DOI: 10.12731/2218-7405-2015-12-6
4. Єрмакова С.С. Домінантні характеристики професійно-педагогічних цінностей / С.С. Єрмакова // Формування національних загальнолюдських ціннісних орієнтацій студентської молоді. — К., 2002. — С. 59–62.
5. Шмелькова Г.М. Болонський процес — структурна модернізація вищої освіти України / Г.М. Шмелькова // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. пр. — К.–Запоріжжя, 2006. — Вип. 36. — С. 30–37.

Падалка О.И.

**СПЕЦКУРС «ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ АКСИОЛОГИЯ»
КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ПРИОРИТЕТНЫХ
ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ**

Статья посвящена актуальной проблеме дошкольного образования. В ней рассмотрена проблема профессиональной подготовки будущих специалистов дошкольного образования, обоснована необходимость формирования приоритетных педагогических ценностей у будущих воспитателей детского сада и, в частности, понятие «педагогические ценности», а также выделены и описаны приоритетные педагогические ценности воспитателей дошкольных образовательных учреждений. В статье освещены особенности использования спецкурса как средства формирования приоритетных педагогических ценностей будущих воспитателей дошкольных образовательных учреждений.

Ключевые слова: аксиология, будущий воспитатель, приоритетные педагогические ценности, профессионально-педагогическая подготовка, спецкурс, ценности.

O. Padalka

**SPECIAL COURSE "PEDAGOGICAL AXIOLOGY"
AS FORM OF PRIORITY OF FUTURE REACHERS' PEDAGOGICAL VALUES**

The article is devoted to the issue of pre-school education. It deals with the problem of training of future experts of preschool education, highlights the need to form educational values of future teachers of preschool educational institution, defines the concept of "educational value" (priority pedagogical values are those associated with the realization of the objective need and importance to the community educator profession) and singles out and describes priority educational value of teachers of preschool educational institutions (child, knowledge, communication, humanity, creativity, self-development). The article highlights peculiarities of the use of a special course as the means of development of priority pedagogical values of future teachers of preschool education. The program is included in a special course for students to understand the essence of the basic concepts such as "pedagogical axiology", "value", "value system", "educational value". The program provides learning and consolidation of educational material in lectures during the workshops, as well as in the implementation of independent and individual tasks. A special course "Educational Axiology" is required due to the fact that during the reevaluation of values in society, changes in their hierarchical system it is updated the problem of new pedagogical thinking and such designing of educational process in preschool educational institution that meets the demands of society and personal fulfillment.

Further research is carried out on the study of forms and methods of development of pedagogical values of future teachers in the system of multi-staged pedagogical education; individual approach to the students in the process of development of priority pedagogical values.

Key words: axiology, future teacher, priority educational value, professional educational training, special course, values.

Стаття надійшла до редакції 22.10.2016

Прийнято до друку 25.10.2016